

snuća te uloge zajedništva svetih u procesu obnove. Ipak, kroz prikazane „zone popravka“ autor želi čitatelju ponuditi praktičnost, suosjećajnost, nadu i radost. Nakon posljednjeg poglavlja čitatelj će moći uočiti da je sve to prisutno i ispunjeno. Upravo zbog velike potrebe, ali i zbog navedenih obilježja, knjiga *Reset* preporučuje se svim kršćanima koji svoje pripadanje Crkvi i lokalnoj zajednici uzimaju ozbiljno, uključujući i ozbiljan angažman kroz služenje. Ona je namijenjena i svim službenicima, i onima koji su u punovremenoj službi i onima koji služe u nepunom radnom vremenu, a napose onima kojima je povjerena služba vodstva, u kojem god obliku i kapacitetu.

Imajući na umu retke iz 2 Tim 4,7-8 kao životni moto kršćanina koji trči svoju trku i gleda prema vječnosti, gdje će sve biti novo, ova knjiga pomaže čitatelju da već sada i ovdje posegne za obiljem novosti i milosti. Upravo to znači „živjeti tempom milosti u kulturi koja nas tjera da izgorimo“.

Tomislav Minić

Nicholas Thomas Wright

Iznenadeni nadom

Zagreb: Školska knjiga, 2023., str. 308

Najčitanije djelo jednog od najpoznatijih bibličara danas, N. T. Wrighta, *Iznenadeni nadom* (u izvorniku *Surprised by Hope*), dostupno je na policama Školske knjige. Nicholas Thomas Wright „više je nego iznimno dobar stručnjak u jednoj važnoj teološkoj grani. On je javni intelektualac i pedagog globalna dosega... i utjecajan biskup u svojoj Anglikanskoj Crkvi“ (str. 294). Posebno je zadovoljstvo što je pogovor za hrvatsko izdanje napisao autorov dugogodišnji prijatelj, Osječanin Miroslav Volf, profesor teologije na Sveučilištu Yale, na Katedri Henryja B. Wrighta, te direktor i osnivač Centra za vjeru i kulturu na Yaleu (engl. Yale Center for Faith & Culture).

Sažetak knjige

U američkom izdanju izdavačke kuće HarperOne (2008.), Collins Publishers Inc., glavnom je naslovu pridodan podnaslov: *Ponovno promišljanje o Nebu, uskrsnuću i misiji Crkve* (engl. *Rethinking Heaven, the Resurrection, and the Mission of the Church*). Riječi iz ovog podnaslova sažimaju glavne misli knjige, sve u službi opisa iznenađujuće nade. Međutim u knjizi se kriju i razna „teološka iznenađenja“ na osnovi kojih se čini da smo pozvani provesti temeljitu inventuru kršćanske misli uopće. Za početak obratimo pozornost na autorov način čitanja Svetog pisma – na njegovu hermeneutiku.

Za N. T. Wrighta Stari zavjet predstavlja prirodno okruženje i kontekst za razumijevanje Novoga zavjeta, s obzirom na to da se kršćanska misao nastavlja na židovsku. No već od prvih stoljeća, umjesto ove očite povezanosti, intelektualnu je podlogu i podtekst za tumačenje Novog zavjeta činila grčka filozofija, dok je neoplatonistička reinterpretacija kršćanske misli izvršila glavni utjecaj na patrističku teologiju. I danas se čini, osobito pod utjecajem prosvjetiteljstva, da se razumijevanje kršćanske teologije treba temeljiti na izvanbiblijskim filozofijama. Iz opširne građe N. T. Wrighta o ovom pitanju izdvajamo njegovu poznatu metaforu o teologiziranju „jednom rukom“: „Ironija je što je židovsko misaono okruženje i značenje bilo pogrešno shvaćeno i zaboravljeno tako brzo unutar Crkve dok su se crkveni oci hrabro trudili izraziti istinu, ali jednom rukom, jer je druga, ona biblijska, bila svezana na njihovim leđima“ (N. T. Wright, „Jesus and the Identity of God“, *Ex Auditu*, 1998, 14, 42-56). Ovaj je neoplatonistički utjecaj u kršćanstvu, prema Wrightu, prepoznatljiv već u najavi glavne teme njegove knjige *Iznenadena nadom*:

Ova se knjiga bavi dvama pitanjima o kojima se često raspravlja posve odvojeno, ali koja su, uistinu vjerujem, čvrsto povezana. Prvo, koja je konačna kršćanska nada? i drugo, ima li nade za promjene, spašavanje, transformaciju i nove mogućnosti u današnjem svijetu? Glavni se odgovor može postaviti ovako: Sve dok kršćansku nadu razumijemo kao „odlazak na Nebo“, spašavanje udaljavanjem od ovoga svijeta, ta će se dva pitanja činiti nepovezana (str. 19).

Na ovim se pitanjima i tvrdnjama gradi struktura cijele knjige, dok autor promišlja o Nebu, uskrsnuću i kršćanskoj misiji kao žili kucavici žive nade. Tekst na poleđini knjige dodatno usmjerava čitatelja u plodonosnom čitanju:

Ovo djelo dovodi u ravnotežu izazove svakidašnjice i našeg iščekivanja „Božjeg kraljevstva“ koje „dolazi ‘na Zemlju kao što je na Nebu‘“ (str. 188). Autor postavlja mnoga pitanja: zašto smo ovdje, koja je naša odgovornost na ovome svijetu, je li spasenje poziv na mijenjanje najprije sebe sama, a potom i svijeta u kojem živimo. I napokon, je li naš pogled na život nakon smrti biblijski.

Nebo

Tradicionalno kršćansko učenje podrazumijeva da spašeni odlaze u Nebo, a zli u Pakao (str. 38). Tri evanđelja Nebo opisuju kao „kraljevstvo nebesko“ (dok ga Matej naziva „kraljevstvom Božjim“). No to se ne odnosi „na sudbinu nakon umiranja, niti na naš bijeg s ovoga svijeta u drugi, već na Božju suverenu vladavinu koja dolazi ‘na zemlju kakva je na Nebu’... Nebo, u Bibliji, nije opis našeg budućeg stanja, već naša druga, skrivena dimenzija običnog života – ako želite – Božja dimenzija“ (str. 39-40).

Ova jednostavna biblijska tvrdnja postaje složenom i zbunjujućom kad se ne vjeruje ni u Nebo, ni u Pakao, nego se preferira „blaga verzija čistilišta, dok uopće

nema mjesta za uskrsnuće tijela, novo stvaranje i novi Jeruzalem koji silazi s Neba na Zemlju“ (str. 45, 46). Autor dosljedno ističe: „Štoviše, u mnogim zapadnjačkim pobožnostima, barem od srednjeg vijeka naovamo, utjecaj grčke filozofije bio je vrlo izrazit, što je rezultiralo iščekivanjem budućnosti koja je daleko sličnija Platonovom shvaćanju duša koje ulaze u bestjelesno blaženstvo nego biblijskoj slici novih Nebesa i nove Zemlje“ (str. 100). Često podsjeća „da je poraba riječi *Nebo* za označavanje krajnjeg odredišta otkupljenih, bez obzira na to što je silno popularizirana srednjovjekovnom i kasnijom pobožnošću, teška zabluda i ni izdaleka ne pridonosi promicanju kršćanske nade“ (str. 181). „Nebo i Zemlja su blizanački povezane sfere i sačinjavaju jednu stvarnost koju je Bog stvorio. Zemlju istinski razumijete samo kad vam je jednako poznato Nebo“ (str. 254).

Idiličnu sliku Neba autor opisuje slikom ženidbe Neba i Zemlje. Spominje sliku iz Otkrivenja u kojoj Novi Jeruzalem silazi s Neba poput mladenke ukrašene za svojega supruga (str. 122):

Nebo i Zemlja radikalno su različiti, ali su stvoreni jedno za drugo, na isti način (Otkrivenje sugerira) kao muškarac i žena, a kad se napokon ujedine, bit će to razlog za radovanje na isti način kao što je to na vjenčanju: stvaralački pokazatelj da Božji projekt napreduje; suprotni su polovi unutar stvaranja sačinjeni za zajedništvo, a ne za konkurenciju; ljubav, a ne mržnja ima zadnju riječ u svemiru; plodnost, a ne sterilnost Božja je volja za stvaranje (str. 123).

U očekivanju potpunog ostvarenja te nebeske stvarnosti na Novoj Zemlji prilikom Isusova dolaska i doslovnog uskrsnuća, kad će Bog „preobraziti ovo naše bijedno tijelo i suobličiti ga tijelu svomu slavnemu“ (str. 119), građani Neba koji žive na Zemlji pozvani su „kolonizirati Zemlju“ (str. 118) te je ispuniti predokusom Nove Zemlje kroz praktičnu misiju i službu svojim bližnjima. Motiv za ovo jedino ispravno „koloniziranje“ nalazi se u prizivanju i doživljavanju slavne budućnosti u kojoj već sad počinjemo sudjelovati. No kad Novi zavjet zazvoni na velika uskrsna zvona, glavni odjeci ne odnose se samo na nas osobno i budući svijet koji će Bog konačno ostvariti kad se Nebo i Zemlja sjedine i budu potpuno obnovljeni. Upravo zato što se uskrsnuće dogodilo unutar našeg vlastitog svijeta, njegove se posljedice i djelovanje trebaju osjetiti također unutar njega, ovdje i sada (str. 201). „Ponavljam, Nebo i Zemlja stvoreni su jedno za drugo, a u određenim točkama se presijecaju i prepliću. Isus je ta krajnja točka. Kao kršćani mi bismo trebali biti takve dodirne točke koje proizlaze iz Njega. Duh, sakramenti i Sveto pismo dani su kako bi dvostruki Isusov život, i nebeski i zemaljski, već sada mogao postati i naš“ (str. 255).

Uskrsnuće

Izraz *uskrsnuće* u svojim se raznim izvedenicama pojavljuje u ovoj knjizi više od osamsto puta. Autor čvrsto povezuje kršćansku nadu s uskrsnućem te treće i četvrto poglavlje posvećuje povijesnoj pozadini govora o nadi i uskrsnuću, kao i

životu nakon smrti, o čemu posebno raspravlja u desetom i jedanaestom poglavlju. Upućuje na nužnost razmatranja pitanja života nakon smrti: „Ali da bismo razumjeli Isusovo uskrsnuće i što je značilo prvim učenicima te zašto su na osnovi njega donosili zaključke, moramo razmotriti pitanje života nakon smrti u Isusovom svijetu, svijetu židovstva prvog stoljeća, unutar starozavjetnih korijena i konteksta uskrsnuća u Grčkoj i Rimu“ (str. 54).

Treće poglavlje sadrži najviše informacija o poganskom i židovskom razumijevanju uskrsnuća, a dva citata sažimaju glavne zaključke:

Što se tiče drevnog poganstva, put koji je vodio u podzemlje bio je jednosmjernan. Smrt je bila svemoćna; nije joj se moglo pobjeći niti uništiti njenu moć kad bi stigla. Svi su znali da zapravo nema odgovora na smrt. Stoga se drevni poganski svijet podijelio na one koji su, poput Homerovih sjena, možda priželjkivali novo tijelo, iako su znali da ga ne mogu imati, i one koji, poput filozofa Platona, nisu marili za tijelo jer je daleko bolje bilo biti bestjelesna duša (str. 60).

Što je onda s drevnim židovskim svijetom? Neki Židovi su se složili s onim poganima koji su nijekali bilo kakvu vrstu budućeg života, posebno onog otjelovljenog. Saduceji su poznati po tome što su prihvatili takvo stajalište. Ostali su se složili s poganima koji su naučavali o slavnoj, iako bestjelesnoj, budućnosti duše. Tu je izraziti primjer filozof Filon Aleksandrijski. Ali većina Židova toga vremena vjerovala je u moguće uskrsnuće – to jest da će Bog skrbiti za dušu nakon smrti sve do posljednjeg dana u koji će Bog dati svom narodu nova tijela, kad će suditi i obnoviti cijeli svijet. Marta je pretpostavila da Isus o tome govori u razgovoru kraj Lazarova groba: „znam da će uskrsnuti o uskrsnuću, u posljednji dan“ (str. 62).

Dakle, zaključuje autor, „vjerovanje ranih kršćana u nadu povezanu sa životom nakon smrti dokazivo pripada židovskom, a ne poganskom razumijevanju. Međutim, rani kršćani u razumijevanje židovske nade uvode sedam značajnih izmjena, koje se mogu pratiti u pisanjima apostola Pavla sredinom prvog stoljeća i Tertulijana i Origena na kraju drugog stoljeća i dalje“ (str. 65). Slijedi sažetak tih izmjena:

1. Prevladava vjerovanje koje je izrekla Lazarova sestra Marta, a koje je varijanta farizejskog učenja o uskrsnuću. Nigdje nema ni traga saducejskom ili Filonovu poimanju (str. 66).
2. U židovstvu Drugog hrama uskrsnuće se smatralo važnim, ali ne osobito naglašenim (str. 67).
3. Rano kršćanstvo naglašava da će uskrsnulo tijelo, iako će ostati fizički objekt u prostoru i vremenu, biti *preobraženo* tijelo (str. 67).
4. Događaj uskrsnuća podijeljen je na dvije etape: najprije Isus (usp. 1 Kor 15,20), a potom cijeli Božji narod (str. 69).

5. Javlja se koncept „kolaborativne eshatologije“: na temelju uskrsnuća koje je započelo s Isusom, vjerni u snazi Duha primjenjuju njegovo postignuće, očekujući konačno uskrsnuće – kako u osobnom i zajedničkom životu, tako i u misiji i svetosti (str. 70).
6. U judaizmu se uskrsnuće katkada upotrebljavalo metaforički, u značenju obnove Izraela. No to je značenje nestalo već u najranijem kršćanskom razdoblju, što je iznenađujuće s obzirom na to da je kršćanstvo zasnovano kao židovski mesijanski pokret (str. 70).
7. Nijedan Židov koji je poznao mesijansku ideju nije mogao ni zamisliti da bi nakon raspeća Isus iz Nazareta mogao biti Gospodinov Pomazanik. Međutim, prema fragmentima ranoga kršćanskog vjerovanja, koji možda datiraju i prije Pavlovih poslanica, smatralo se da je Isus doista Mesija upravo zbog svojega uskrsnuća.

Autor zaključuje da je „nada ranih kršćana u život nakon smrti čvrsto bila zasnovana na uskrsnuću. Prvi kršćani jednostavno nisu vjerovali u život odmah nakon smrti; oni nikada nisu govorili o odlasku na Nebo nakon smrti“ (str. 62). Međutim, „kad su o Nebu govorili kao određištju nakon smrti, čini se da su taj nebeski život smatrali privremenom etapom na putu do konačnog uskrsnuća tijela“ (str. 65).

Stoga autor predlaže novi izraz „život nakon života poslije smrti“ koji se na prvi pogled čini igrom riječi, ali ustvari krije duboko značenje. Jedino je Bog izvor života, a kontinuitet života Božji je dar, nepovrediv i u svojem konačnom ostvarenju vječan, te se proteže izvan vremenski ograničenog „života poslije smrti“. Ipak, postoji niz pitanja u vezi s tom „privremenom etapom na putu do konačnog uskrsnuća tijela“. Autor slikovito upozorava da ne „kupujemo naš mentalni namještaj u Platonovoj tvornici“ (str. 160) i da ne prihvaćamo koncept „besmrtnosti duše“, vjerujući „da svi ljudi imaju u sebi besmrtni element koji se obično naziva ‘duša’“ (str. 174). Takvo mišljenje, tvrdi, vodi u opasnosti usvajanja nebiblijskog svjetonazora, jer:

Platonisti, budisti, hinduisti... gnostici, manihejci i bezbroj drugih unutar kršćanske i židovske tradicije, drže da su to pokazatelji kako smo stvoreni za nešto sasvim drugo, za svijet koji nije stvoren od prostora, vremena i materije, svijet čistog duhovnog postojanja u kojem ćemo se, na našu sreću, riješiti okova smrtnosti jednom zauvijek. Prema tom svjetonazoru, problem smrtnosti rješava se odbacivanjem svega što propada i umire, naime sebe kao materijalnoga bića (str. 108).

Autor primjećuje da u Svetom pismu o toj vremenski ograničenoj fazi nakon smrti – koja prethodi uskrsnuću preobraženog tijela i vječnom životu, ne nalazimo toliko opisa koliko bismo možda željeli. Stoga spremno citira metaforu poznatog engleskog teorijskog matematičara i fizičara, ujedno anglikanskog sve-

ćenika i teologa Johna Polkinghornea: „Kad umremo, Bog preuzima naš softver i pohranjuje ga na svoj server do vremena kad će nam dati novi hardver kako bismo mogli učitati i ponovno pokrenuti svoj softver“ (str. 177).

Na osnovi vlastitog čitanja Svetoga pisma autor razvija proširenu teologiju uskrsnuća koja dotiče više tradicionalno prihvaćenih kršćanskih učenja: o čovjekovu stanju poslije smrti, o spasenju, o krajnjem odredištu spašenih, o vremenu konačne realizacije spasenja i, posebno, o teologiji nade. Autor smatra da konačna sudbina čovjeka nakon smrti nije „glavno i središnje pitanje, kako su pretpostavljale stoljetne teološke tradicije“, već da se „osnovno i središnje pitanje odnosi na Božju namjeru da spasi i ponovno stvori cijeli svijet, cijeli kozmos“. Takvo shvaćanje autor vidi kao „jedno od ‘glavnih’ iznenađenja kršćanske nade“ (str. 195). „Spasenje, dakle, nije ‘odlazak na Nebo’, već ‘ustajanje u život na Božjem novom Nebu i novoj Zemlji.’“ Iako je njegovo potpuno ostvarenje budući događaj, „spasenje nije jednostavno nešto što moramo čekati u dalekoj budućnosti. U njemu možemo uživati ovdje i sada (uvijek djelomično, naravno, jer svi još moramo umrijeti), istinski iščekivati u sadašnjosti ono što će doći u budućnosti. ‘Ta u nadi smo spašeni!’ (Rim 8,24)“ (str. 207). Nadalje, „nikada se ne smijemo prestati podsjećati da uskrsnuće nikada nije značilo odlazak na Nebo, ili bijeg od smrti, ili slavno i uzvišeno postojanje nakon smrti, već radije ustajanje u tjelesni život nakon tjelesne smrti“ (str. 69). Autor dosljedno ponavlja: „Još jednom, krajnje odredište nije ‘odlazak na Nebo kad umrete’, već tjelesno uskrsnuće nalik na preobraženo, slavno tijelo Isusa Krista“ (str. 181).

Čestim spominjanjem izraza *uskrsnuće* i njegovih izvedenica autor ne ističe samo značajno mjesto novog stvaranja i obnove Božjeg stvorenja, kojemu se nadamo, nego i središnje mjesto nauka o uskrsnuću potkrepljuje samim sadržajem Novog zavjeta. „Ako izdvojimo iz Novoga zavjeta izvještaj o Isusovom rođenju, nedostajat će samo dva poglavlja u Evanđelju po Mateju i dva u Evanđelju po Luki. Uklonite li tekstove o uskrsnuću, izgubili smo cijeli Novi zavjet i većinu crkvenih otaca drugog stoljeća“ (str. 67).

Treći dio knjige nosi naslov „Nada u praksi: uskrsnuće i misija Crkve“ i obuhvaća četiri završna poglavlja. U uvodu autor pita: „Je li ovo promišljanje o Božjoj konačnoj budućnosti, o ‘životu poslije života nakon smrti’ jednostavno pojašnjavanje naših uvjerenja o događajima na samom kraju ili ono ima ikakve praktične posljedice za nas ovdje i sada?“ (str. 199). Odgovor pronalazi u promišljanju o kršćanskoj misiji koja je žila kucavica žive nade.

Misija Crkve

Na početku bogate rasprave o praktičnoj i živoj misiji Crkve autor naglašava da se ovu knjigu ne smije svesti tek na ispravljanje ideja o Nebu, uskrsnuću, životu poslije smrti i kršćanskoj nadi. Misija oblikuje Crkvu, stoga se „misiju ne smatra dodatkom, nečim čemu treba posvetiti vrijeme koje preostaje nakon drugih aktiv-

nosti, već je valja uzimati kao središnju dinamiku koja oblikuje njezin život“ (str. 203). Nastavljajući ovu uvodnu misao, dodaje: „Jednom kad ispravno razumijemo uskrsnuće, možemo i moramo staviti i misiju na pravo mjesto. Ako želimo da misija oblikuje Crkvu, onda nam je potrebna misija koju oblikuje nada“ (str. 203).

Između mnogih slikovitih i praktičnih oblika kršćanske misije i ponašanja, utemeljenih na nadi koja iznenađuje svojom svježinom i djelotvornošću, osobito se ističe autorov opis svakodnevnice koja objedinjuje sve dosad rečeno i uvjerljivo svjedoči o nadi što iznenađuje nas same, ali i sve koje susrećemo na životnom putu do slavnog uskrsnuća.

Svaki čin ljubavi, zahvalnosti i ljubaznosti; svako umjetničko djelo ili glazba koji su nadahnuti ljubavlju prema Bogu i oduševljenjem ljepotom njegova stvaranja; svaka minuta provedena u podučavanju teško hendikepiranog djeteta da nauči čitati ili da prohoda; svaki čin pažnje, njege, utjehe i potpore ljudskom biću kao i drugim stvorenjima; i naravno, svaka molitva, sve poduke vođene Duhom, svako djelo koje širi Evanđelje, gradi Crkvu, prihvaća i utjelovljuje svetost, a ne izopačenost, i uzdiže Isusovo ime u svijetu – sve će to prodrijeti snagom Božjeg uskrsnuća do novog stvaranja koje će Bog jednoga dana ostvariti. Tako izgleda Božja misija. Ništa nije izgubljeno kad u Kristu i po Duhu u sadašnjosti podupiremo Božje ponovno stvaranje njegovog divnog svijeta, što ga je započeo Isusovim uskrsnućem i skrovito ga nastavlja ostvarivati djelovanjem Božjeg naroda koji živi u uskrsnom Kristu snagom njegova Duha. To će djelovanje trajati sve do Božjeg novog svijeta. Zapravo, tamo će biti poboljšano (str. 216).

Nasuprot takvoj praktičnoj zauzetosti za najpotrebnije i najranjivije, ondje gdje nedostaje stvarne nade, nude se mitovi o stalnom napretku, dok se političari natječu čiji će mit biti uvjerljiviji i donijeti veći broj glasova. Autor citira novinara koji je primijetio „kako političari zahtijevaju da ih se tretira poput rock-zvijezda, dok se rock-zvijezde prave da su političari“ (str. 101), što i danas zvuči zapanjujuće aktualno. Knjiga na taj način osvjetljava suvremenu situaciju u svijetu na vjerskom, društvenom i političkom planu, spominjući ratove i stradanja prognanih. „Ideja da ljudski projekt, i doista kozmički projekt, može nastaviti rasti i neograničeno razvijati ljudsko usavršavanje... jest utopijski san, zapravo parodija kršćanske vizije svijeta“ (str. 102).

Među mnogim sadržajnim mislima u ovoj knjizi mogu se izdvojiti sljedeća dva citata:

Osnovna pravila kršćanske duhovnosti, načela kojima se Crkva hrani za misiju prostora, vremena i materije, misiju pravde, ljepote i evangelizacije, najbolje se razumiju u kontekstu iznenađujuće nade, nade koja je ukorijenjena u Isusovu uskrsnuću i koja doseže svijet očekujući Božje novo stvaranje u svoj svojoj punini (str. 270-271).

Mi živimo i ostvarujemo Božje kraljevstvo na Zemlji, što znači da svi možemo učiniti na ovome svijetu mnogo toga što će zasigurno drugima olakšati život. Svatko od nas ima svoju svrhu koju treba ispuniti na ovome svijetu – pomoći da duhovno carstvo zaživi među nama. I na tome počiva naša nada – silazak duhovnoga među sve nas. „Nada se rađa kad iznenada shvatite da je drukčiji svjetonazor moguć, svjetonazor u kojem bogati, moćni i beskrupulozni na kraju nemaju posljednju riječ“ (str. 95).

Kakve su reakcije na ovu posebnu knjigu?

Osim detalja koji se obično spominju u pregledima ove knjige kao što su nedorečenosti o molitvama za mrtve i molitvama mrtvih za žive (str. 55,185), najznačajniji uvid u kritiku knjige dao je pisac pogovora hrvatskog izdanja knjige, profesor Volf, koji smatra čašću predstaviti ovu knjigu hrvatskoj publici.

Profesor Volf pri tome navodi poznati citat koji sažima glavnu teološku tvrdnju ove knjige, a zbog koje su uslijedile i određene kritike. Zatim ukratko opisuje reakcije s dvaju teoloških gledišta. U predavanju na Sveučilištu Oxford (28. svibnja 2021.) profesor Wright suprotstavio je svoj pogled na svijet tradicionalnom na sljedeći način:

Dopustite mi da ovo kažem jednostavno: većina zapadnih kršćana pretpostavila je da je priča Svetog pisma, uključujući i priču o Isusu, usmjerena na omogućavanje grešnim ljudima da dođu na Nebo, u Božju prisutnost. Ali to nije biblijska priča. Biblijska priča govori o Stvoritelju svemira koji želi doći živjeti s ljudima. Nije riječ o stvorenjima Zemlje koja idu na Nebo. Riječ je o tome da Bog ujedinjuje Nebo i Zemlju pod svojim spasiteljskim suverenitetom. Riječ je o projektu koji je pokrenut s Isusom i Duhom (str. 295).

Profesor Volf jasno naglašava da nije lako uvjeriti sve kršćane u takvo gledište. Lako je zamisliti poteškoće primjene ovoga gledišta i poruke knjige *Iznenadjeni nadom* od strane onih kršćana čija je pobožnost velikim dijelom usmjerena prema aktivnostima svetaca i zagovornika na Nebu, a čiji je primarni cilj spasiti se bijegom s ove grešne Zemlje na Nebo. Tu skupinu kritičara profesor Volf opisuje na sljedeći način:

Jedna skupina kritičara dolazi iz redova tradicionalnih kršćana, predanih klasičnim teološkim uvjerenjima, poput onih koja su formulirali Augustin ili Akvinski. Općenito misle da je svijet koji dolazi neki drugi svijet na drugom mjestu i da će Bog i dobri stanovnici tog svijeta jedini u njemu uživati. Kao odgovor njima autor nudi opsežan egzegetski rad koji dokazuje suprotno i uglavnom je sadržan u njegovoj knjizi *The Resurrection of the Son of God* (str. 295).

Postoji i druga skupina kritičara, nastavlja profesor Volf, čija su stajališta postala osobito glasna nakon prosvjetiteljstva. Oni ne vjeruju u čuda niti u Božje ciljano prodiranje u našu zemaljsku stvarnost. Volf ih ovako opisuje:

Druga skupina kritičara jesu moderni skeptici koji dovode u pitanje samu mogućnost uskrsnuća u svemiru koji se odvija u skladu sa zakonima fizike. Njima je autor odgovorio u svojim Giffordovim predavanjima, iz 2018. godine, pod naslovom Povijest i eshatologija: Isus i obećanje prirodne teologije. Tamo predlaže teologiju koja integrira povijest i prirodu zajedno s »epistemologijom ljubavi« koja će, nada se, otvoriti intelektualni pristup stvarnosti Kristova tjelesnog uskrsnuća i materijalnom karakteru kršćanske nade (296).

Profesor Volf završava svoj pogovor riječima:

Čitatelji knjige *Iznenadeći nadom* dobit će sve to i još mnogo toga – svojstveni sažetak prethodnog rada, i nešto kao pregled budućeg djela – u jednoj relativno kratkoj knjizi. Ono što iznenađuje kod profesora Wrighta jest da on nije samo velik znanstvenik. On također piše knjige za opću publiku kao što je i knjiga *Iznenadeći nadom* – i piše ih živopisnom prozom koju svatko može pročitati. U distopijskim vremenima u kojima strah poput teške nemilosrdne magle prodire u duboke pukotine naše duše, potrebno je iznenaditi se istinskom mogućnošću nade. Profesor Wright nudi razloge za vjeru da se sve može „uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih nanovo [roditi] za životnu nadu“ (Prva Petrova poslanica 1,3), (str. 296).

N. T. Wright ni u kom slučaju ne smatra da je njegova misao dovršena i savršeno predstavljena raznim čitateljima. Možda se u tom svjetlu mogu razumjeti i njegova proturječja u vezi s molitvama živih i mrtvih (str. 55, 185). Umjesto toga, autor potiče na daljnja istraživanja i čitanja Svetog pisma na temelju pozadine Staroga zavjeta, što je prirodna pozadina judeokršćanske pobožnosti. Za kraj ovog osvrta izdvajamo ovaj citat:

Cijela knjiga nastoji upućivati na samu Gospodinovu molitvu koja glasi: „Dođi kraljevstvo tvoje, kako na Nebu tako i na Zemlji.“ To je jedna od najmoćnijih i najrevolucionarnijih rečenica. Smatram da je snažan odgovor na tu molitvu stigao na prvi Uskrs i najposlije će u cijelosti biti ostvaren kad se Nebo i Zemlja spoje u novom Jeruzalemu. Uskrs je bio kad je Nada osobno iznenadila cijeli svijet izlazeći iz budućnosti u sadašnjost (str. 55).

Dragutin Matak